

CARTIER *C* LASIC

AURELIU BUSUIOC

n. 1928

Aureliu BUSUIOC

Hronicul Găinarilor

*ivit lumii de către domnia mea Aureliu Busuioc,
grămătic*

Roman

*Ediție definitivă
cu o postfață de Andrei ȚURCANU*

c l a s i c
CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

Cartier & Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md

Suport juridic: Casa de Avocatură *EuroLegal*

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBookstore.

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria 9, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România

Tel/fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier clasic* este coordonată de Dorin Onofrei

Editor: Gheorghe Erizanu

Lectori: Em. Galaicu-Păun, Valentin Guțu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/ Tehnoredactare: Ana Cioclo

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 20 368)

Aureliu Busuioc

HRONICUL GĂINARILOR

Prima ediție a apărut în 2006 la Editura „Prut Internațional”, Chișinău

Ediția a II-a, martie 2012

© 2012, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Busuioc, Aureliu

Hronicul Găinarilor: ivit lumii de către domnia mea Aureliu Busuioc, gramatic / Aureliu Busuioc; –

Ed. a 2-a. – Ch. : Cartier, 2012 (Combinatul Poligr.). – 240 p. – (Col. „Cartier clasic”). – 800 ex.

ISBN 978-9975-79-742-9

821.135.1(478)-31

B 96

CARTEA ÎNTÂI

1

La treisprezece ani împliniți ai secolului XIX, satul Găinari, comuna Roșcoveți, de fapt, cătunul cu acest nume, o așezare anapoda cu vreo cinci-șase bordeie, dintre care numai două mai puțin becisnice, nu avea rădăcini adânci, ca să poată fi căutate, și, mai cu seamă, descoperite prin cronici îngălbenite de vreme. Mai mult: răsărise pe vremea războaielor și împăcărilor dintre ruși și turci dintr-o sămânță aruncată întâmplător într-o văiuță strivită între două dealuri întinse, populate de dropii și potârnicși și acoperite doar de netrebnică și trufașa colilie.

Sămânța avea nume omenesc, își zicea Panteleu Avădanei, pe atunci încă locuitor al Roșcoveților, și fusese aruncată întâmplător pentru că abia la cinci ani de la fuga nevastă-sii, Rada, cu un țigan din geambași, când începuseră să dispară misterios și periodic orătăniile din bătăturile gospodariilor, niște copleşii descoperiseră în dosul casei lui o groapă comună bine mascată, plină de penele, clonțurile și scurmușele boghetelor și moțatelor pierdute în atâta amar de ani.

După afrontul soaței, Panteleu, ori că de rușine, ori că de durere, își făcea veacul mai ales la crâșmă, așa că roșcovețenilor

nici prin cap să le treacă bănuiala că un consătean de-al lor, care-și bea cu silință mințile, ar fi fost în stare de unul singur să-și practice cu asemenea insistență meseria secretă și, la început, s-au minunat de măiestria omului care i-a dus de nas cinci ani încheiați. Apoi, în mulțimea de păgubiți, s-au găsit doi justițieri ce nu și-au jelit organele olfactive și, coborând în groapă, s-au pus pe numărât ciocurile, ca fiind elementele cele mai rezistente la putrefacție. Dar, ajunși cu numărătoarea la vreo trei sute, au sărit ca din pușcă pe pământ, au cerut licoare contra ametezii și, venindu-și în fire, au hotărât să pornească judecata.

Roșcovețenii nu erau oameni setoși de sânge. Strigați la oaste, preferau să-și ascundă iubirea de pace prin hățiturile pădurilor din împrejurimi. Mai mult: și faptul că, puși în fața flagrantului cu orătăniile, nu se repeziseră imediat să-l linșeze pe vinovat constituie un argument serios pentru cele afirmate mai sus, dar de simțul acut al proprietății nu erau lipsiți, și o asemenea provocare nu putea fi trecută cu vederea sau iertată.

„Să-l spânzurăm!”, fu verdictul strigat în unanimitate de mulțimea înghesuită în jalnica bătătură a hoțului de găini.

Panteleu, care stătea nici viu, nici mort rezemat de prispa înaltă, privind tâmp la gloata în care se putea observa și un număr impresionant de tovarăși de pahar, acum însă și ei strigători ai sentinței, făcu, în sfârșit, o mișcare ce ar fi putut fi luată la fel de bine ca o încercare de a cădea în genunchi, precum și o tentativă de fugă.

Cei doi justițieri îl prinseră imediat din ambele părți:

– Șezi binișor! îl îndemnară ei. Ori ți-i poftă să te faci lumea fărăme?

Mulțimea însă nu se putea ogoi:

„La ștreang cu găinarul!”

Panteleu reuși, în cele din urmă, să cadă în genunchi:

– Oameni buni, șopti el cu gura uscată de spaima morții. Fraților... Mă rog...

Dar vorba i se pierdu pe loc în urletele gospodinelor care veniseră înarmate cu făcălețe, cu tigăi și alte arme potrivite puterilor părții femeiești:

– La ștreang, ștreangul! Necuratul ți-i frate!

Unul dintre justițiar, care se dovedise a fi și mâna dreaptă a vornicului satului, ridică brațele și mulțimea, cam temătoare de putere, tăcu.

– Eu unul așa cred: pentru faptele lui și spânzurătoarea-i puțină...

– Așa-i, așa-i, încuviințară păgubiții.

– Să-l închidem în casă și să-i dăm foc! strigă cât o țineau băierile o zdrahoancă, agitând în aer un țăpoi de care atârna neștiut de ce un scutec de tort.

– Bine-i și cum zice muierea, numai că...

Ajutorul vornicului făcu o pauză lungă. Mulțimea îl așteptă în tăcere să-și mântuie gândul:

– Numai că iaca buba: turcii taie mâna pentru furtișag, așa-i scrisă legea lor. Legea noastră spune că pentru hoție să se dea vergi și să se poarte lotrul cu dărăbănica prin fața lumii, ca să-și strige singur vina... Și numai pentru moarte – moarte să se dea! Bine, îl spânzurăm ori îl ardem. Și ajunge vestea la isprăvnicie... Câte capete au să cadă pentru că am pedepsit fără voia puterii un pârlit de găinar?

Prin mulțime trecu un murmur surd de nemulțumire.

– Poate să-l omenim cumva, să-i dăm niște daruri? chicoti un omulean din cei mai în fața gloatei.

– Dară spânzură-l tu, viteazule! Hai!

Omuleanul se retrase ușurel în mulțime.

– Lăsați șaga, făcu cel de al doilea justițiar. Îl legăm și-l ducem burduf la isprăvnicie, la județ!

– Și acolo să-i dea câteva vergi la cur și drum bun? Iar noi să rămânem cu paguba?...

– Apoi asta-i cam așa, făcu ajutorul vornicului. Vrem, nu vrem, cu paguba rămânem, de unde să scoți o para chioară din hahalera asta ? Prinde orbul, scoate-i ochii! Dar inima trebuie să ne-o răcorim...

Înțelegând că hopul cel mai greu trecuse, Panteleu începu să prindă culoare la față. Nu mai tremura, deși în ochi i se mai putea citi groaza de bătaia ce avea numaidecât să urmeze.

– Câte găini ai furat, ticălosule? îl luă din scurt cel de al doilea iubitor de dreptate, apucându-l de coamă și ridicându-l în picioare. Nu te aud!

– Nu știi..., șopti Panteleu.

– Dar oasele? Unde-s oscioarele moșatelor mele, blestematele? Că în groapă nu-s!

Panteleu întoarse capul spre dărăpănătura de șopron, unde stătea legat cu un curmei un zăvod flocos și murdar, mai mult mirat decât speriat de mulțimea adunată în băătăură.

Prinzând privirea stăpânului, javra se ridică în picioare și începu să dea din coadă.

– Ia te uită, bată-l Dumnezeu să-l bată, diavolul! Copiii mei se culcau flămânzi, da el își hrănea jigodia cu găini! strigă zdrahoanca. Ia-te-l ce gras îl...

– Să-l punem să crape tot ce-a strâns în groapă! strigă omuleanul, acum din mijlocul gloatei.

– Adică rămânem cu paguba..., constată ajutorul vornicului. Îl ducem la isprăvnicie.

– Ba eu zic așa..., ieși în față um bătrân îmbrăcat într-un suman curățel, cu niște plete sure, bogate, care-i acopereau umerii. Iacă ce zic eu...

Toate privirile se îndreptară spre vorbitor. Cum perspectiva unei despăgubiri era vădit nulă din cauza insolabilității ticălosului, iar spectacolul compensator, adică înălțarea în ștreang a celui ce ținuse în șah o așezare întreagă timp de cinci ani, nu putea fi realizat, oamenii se simțeau cel puțin frustrați, așa că își ciuliră plini de speranță urechile la vorbele bătrânului ce părea să se bucure de stima consătenilor.

– Iaca ce zic eu, făcu bătrânul. Îi tragem o bătaie bună, îl ungem cu dohot și-i facem vânt din sat. Să uite drumul înapoi în vecii vecilor!

– Bravo! izbucni mulțimea. Și să-l tăvălim prin penele jertfelor nevinovate!

– Ca pe-o mireasă curvă!

– Și să-i dărâmăm casa! Nici amintirea lui să nu pută!

Peste câteva clipe în mijlocul curții apărură o capră de tâmplărie. Vreo patru săteni mai voinici îl umflară pe găinarul care se zbătea de mama focului, strigând vorbe de iertare, și-l legară de capră cu fața în jos. Îi smulseră ițarii, dezgolindu-i șalele și bucele, și neștiut de unde alături de masa de lemn apărură pe loc și o grămadă de nuielușe de lozie, cât să împletești vreo cinci panere.

– Care începe? întrebă ajutorul vornicului.

Și, fără să mai aștepte răspuns, apucă din grămadă o vergea mai grosuță, o făcu să șuiere de vreo câteva ori prin aer, apoi o repezi peste fesele rotunjoare ale lui Panteleu:

– Unsprezece găini mi-ai crăpat, tâlharule!

Urletele lui Panteleu păreau covițaitul de moarte al unui godac înjunghiat. Câteva muieri mai inimoase ieșiră din curte

crucindu-se. Dar bărbații se înghesuiau la rând, lovind și strigând suduieli din cele mai alese. S-ar fi părut că e o întrecere de flăcăi la dat cu îmblăciul în snopii de secară.

Curând Panteleu încetă să mai țipe și, când veni rândul bătrânului, acesta frânse în mâini nuiaua:

– Gata. Basta, că vine moartea... Ia uitați-vă, a dat sângele și nici nu mai înțelege unde-s șalele, unde-i curul... Dați încoace dohotul!...

Cineva îi întinse o merță din coajă de tei plină rasă cu unsoarea neagră.

Bătrânul se aplecă și își rezemă urechea de spata stângă a găinarului.

– Suflă, slavă Domnului. Și inima-i bate...

Apoi luă pe-o surcică din unsoarea puturoasă și începu s-o întindă ușurel pe spatele păcătosului.

Vreo doi flăcăi îi dezlegară furului mâinile și picioarele.

– Întoarceți-l cu fața în sus, zise bătrânul.

Flăcăii îl întoarseră

– Ia uitați-vă, oameni buni, ce melestiu are! strigă uluită o muiere ce se afla mai aproape de eșafodul improvizat.

Bărbatul de alături, se vede că omul femeii, o apucă de cot:

– Mergi tot amu acasă, căteaua naibii! Moare un om, dar ea tot la pulă se gândește!...

Bătrânul acoperi cu păcură pieptul și pânțelele lui Panteleu, apoi ceru o vadră de apă.

– Săltați-l în cur, porunci el.

Flăcăii se executară și moșul repezi cu putere apa din vadră în fața nenorocitului.

Panteleu deschise ochii cu greu. Nu părea să înțeleagă ori să simtă ceva.

Apoi...

Multă vreme apoi s-au contrat roșcovețenii a ce semăna urletul găinarului. Că nu semăna a urlet omenesc – cu asta se învoiau toți. Dar în rest – nu. Unii credeau că urletul fusese unul de bucurie nebună că mai trăiește; alții, și cei mai mulți, că așa trebuie să urle un lup bătrân, rănit de moarte, cu atât mai mult cu cât odată cu stăpânul prinse a scheuna și jigodia legată lângă șopron. Adevărul nu se va ști niciodată. Dar fapt e că în sat rămase o vorbă, folosită adesea de bărbații mai inimoși când încercau să bage mințile în capetele muierilor îndărătnice:

– Ce urli, fa nebuno, că nu ești Panteleu!

Țoalele și așternutul abia făceau o bocceluță, pe care o nevastă mai grijulie o depuse lângă găinar.

Casa lotrului fu dărâmată repede. De altfel, nici nu era nevoie de mare efort. Trei voinici au culcat-o la pământ numai cu umerii, același lucru l-au făcut cu șopronul, și după ce s-a așezat colbul, numai stuful acoperișului, ce-și mai păstrase cumva forma, trăda locul unui fost cămin.

– Ia-te, măi! făcu un flăcău. Nicio icoană. Nicio grindă! Mare gospodar...

Foc n-au pus de teamă că era vreme cam uscată.

Panteleu își tăiașe de la o vreme urletul, gemea surd și tot încerca de se poate ține pe picioare. În cele din urmă, reuși.

Mulțumită de cele văzute și auzite, lumea începu să se împrăștie. Curând nu mai rămaseră în curte decât cei doi conducători ai execuției, bătrânul samaritean și câțiva copii.

– Ei, lotrule, zise într-un târziu bătrânul, ia fă zece pași!

Panteleu porni să pășească, scâncind și schimonosindu-se.

– Ai putere destulă, constată moșul, ți-a prins bine carnea de găină. Acuma umflă-ți boarfele și să ne luăm rămas-bun. Încolo, cum a vrea Domnul: ori trăiești, ori mori... Hai!

Panteleu ridică cu greu bocceluța, făcu doi pași și se opri:

– Să spuneți la oameni că mă închin de iertare... Dacă o fi și-oi scăpa cu zile, am să mă răsplătesc...

– Hai, valea! făcu ajutorul vornicului, împungându-l cu un capăt de nuiă. Mai cu viață, mă tem că în altă parte totuna te așteaptă juvățul...

– Ba să mi se usuce..., mârâi găinarul și căzu într-un genunchi. Stătu așa o clipă ca străpuns de mare durere, apoi se ridică. Câinele... Lăsați-mă să iau câinele... Fiți buni... Că viața de câine ne așteaptă pe amândoi...

Bătrânul apucă javra de floacele murdare și dădu să-l dezlege de la gât.

– Nu, nu! strigă speriat Panteleu. Dezleagă-l de la țărș și ține-l, altfel fuge...

– Poate-ar face mai bine să fugă, ce-i vinovat dobitocul? mormăi moșul, dar întinse lotrului capătul curmeiului...

La poartă, adică la locul unde au gospodăriile oamenilor poarta, Panteleu se întoarse cu fața la cei ce-l executaseră:

– Apoi mă rog de iertare și rămâneți cu bine!

– Nu uita, ticălosule, făcu ajutorul vornicului. La vale, până la râpă. Și pe buza râpei tot înainte. Și atâta ne-am văzut!...

N-au fost martori să-l vadă pe Panteleu părăsind satul. Doar copiii ce l-au însoțit de la depărtare până la râpă tot povesteau cum acesta a coborât cu opinteli și gemând în surpătură tăiată de șuvoaie, cum și-a oblojit spinarea și dosul cu frunze de brusture și tot încerca să-și îmbie câinele să-i lingă rănila, iar acesta întorcea capul în altă parte de putoarea păcurei...

Și atât.

Lungă vreme nu s-a mai auzit de găinar.

2

Atoateștiutorul meu cititor, ajuns cu răbdare până la acest punct doi, stă în momentul de față la îndoială: să continue lectura? S-o lase baltă? Mare plească istoria unui sat, de fapt – cătun, ajuns în două sute de ani până la numărul cinci-șase cu gospodăriile! Spanac pe varză! Grozavă „Ab urbe condita!”

Și totuși, îl rog frumos să continue. Pentru că are dreptate numai parțial. În rest – va putea citi pentru prima oară o relatare veridică, aproape un reportaj despre felul și împrejurările în care a luat naștere o veche așezare umană. E vorba de ceva unic în literatura istorică mondială!

Într-adevăr, ce știm noi despre, să zicem, orașul nostru? Data când a fost pomenit pentru prima oară în letopisețe. Și atât. Mai departe – se inventează o legendă privitoare la denumire (în cazul nostru, un peceneg sau alt ungurean care își împrejmuiește o chișlă nouă!), se scad două-trei sute de ani din cel al pomenirii în document, ca să arate totul mai vechi, se născocesc o stemă (în cazul nostru, un izvor bătând din piatră și semănând mai degrabă cu organul prin care o vacă elimină produsul rinichilor!) – și dă-i înainte: hramul orașului, beție generală, entuziasm debordant, diplomă de cetățean de onoare unui descendent improvizat al pecenegului cu stâna...

Sau să luăm Bucureștii. Ciobanul Bucur. Un personaj tot atât de real ca și Aeneas, fiul Afroditei (sic!) și al lui Anchises (?!), care a întemeiat... Hai, lăsați-mă! Legende, legen-

de...L-a văzut cineva pe acest Bucur? I-a descris vreo cronică înfățișarea? Virgiliu a avut cel puțin bunul-simț să ni-l prezinte în toate amănunțele anatomice pe inexistentul prinț troian, și zic inexistentul pentru că azi se poate dovedi științific că dintr-o zeiță inventată nu se putea naște un bărbat în toată firea! Legendă! Ficțiune! Din care motiv putem pune la îndoială însăși intemeierea unei familii sănătoase, recte Aeneas-Lavinia, cu atât mai mult a Romei!...

Parisul! Luteția... Dar unde, de unde luăm numele galului sau galezului care a bătut primul țăruș ori a uns cu mortar prima piatră pe *Île de la Cité*, ca să dea naștere orașului ce ne trimite azi în R. Moldova Alianța Franceză? Legende, invenții...

Pe când Găinariii...

Iată-l aproape viu, târându-se în lungul râpei și oblojindu-și din când în când spatele-gios și șalele cu foi de brusture și de pătlagină, însoțit de dulăul murdar și credincios, care trebuie ținut din scurt, ca să nu fugă (știe el unde!), iată-l, zic, pe Panteleu Avădanei, cel care în anul de la Christos una mie opt sute doisprezece, în ziua de vineri de după Paștele Blajinilor va îmbogăți harta Europei cu o nouă așezare, ce va purta cu mândrie numele ingraterii...

Nici vorbă de legendă sau născocire, totul săvârșit cu martori oculari, totul păstrat cu sfințenie în memoria contemporanilor și urmașilor, deși, în lipsa prezenței unui Costin sau Neculce, nu s-a inserat nimic în letopisețele vremii...

Și încă una: amețit de pe băncile școlii de rigidul Ureche și îmbrobodit de romanticul Neculce cu ale lui „O samă...”, cititorul mai săritor la paiul vecinului decât la bârna proprie poate găsi în lucrarea de față unele momente de pastişă sau chiar plagiat! Mă grăbesc să-i sting nobila indignare de la bun

început: totul e făcut cu bună știință, mobilul acestei riscante întreprinderi nu a fost altul decât acela de a da, în lipsa unor cronici latine sau slavone, oarecare virtuală patină sărăcuței relatări prezente. Altfel cum s-ar putea înțelege și chiar aproba – în veacul nostru împănat cu compasiune, umanism și vecheat de o justiție echidistantă – unele scene demne mai degrabă de un Far West decât de centrul Europei?!...

3

Iar între timp Panteleu încerca din răspuțeri și fără prea mare succes să pună cât mai multă distanță între persoana proprie și satul în care huzurise. Scăpat de spaima că mulțimea înfierbântată ar fi putut să nu ia în seamă legile țării și să-i pună jувățul la gât, abia acum începea să simtă că nuiielele primite nu erau chiar un dar al Domnului. Legă javra de o tufă, își făcu larg o cruce și se întinse pe spate în firicelul de apă ce curgea liniștit pe fundul râpei. Apa rece ca gheața, care cobora de la cele trei izvoare din celălalt capăt al satului, îi stinse pe-o clipă arsurile, dar, de cum se ridică, durerile îl luară și mai tare.

„Ia, grijania mă-sii, nici măcar dohotul nu se spală!”, se gândi el suspinând.

Desfăcu bocceluța, scoase din grămăjoara de boarfe cămășoiul de tort în tort, era haina lui de duminici, și îl îmbracă peste cap. Urlă de parcă i-ar fi tras cineva grebla pe spate. Nu mai riscă să-și îmbrace și cioarecii. Se mulțumi să-și arunce pe spate țolul cu care se învelea în lungile nopți de iarnă și să-și strecoare sub cămășoi alte foi de brusture. Încercă să escaladeze malul, ca să-și urmeze drumul pe pământ neted, dar